

Ж.М. Дебела, С.О. Іригіна, Т.В. Осадча

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Приєднання України до Болонського процесу звертає увагу на важливість більш ефективної практичної підготовки студентів до майбутньої професії. Це стосується й підготовки вчителів музики.

Безпосередньо навичок та вмінь вести урок музики студенти набувають у процесі педагогічної практики. Нажаль, цьому найважливішому предмету в підготовці учителя не приділяється відповідної уваги (Навчальний план виділяє педагогу-методисту 12 годин протягом року на підготовку, спостереження уроків та їх аналіз в роботі з учнями перших-четвертих класів, та 18 годин на підготовку студента до роботи учителя музики у п'ятих-восьмих класах). Існує думка, що вузівський процес надає все необхідне для самостійної роботи студентів з учнями, оскільки вони отримують достатньо знань з педагогіки, психології, спеціальних та загальних дисциплін, а на педагогічній практиці все це просто реалізується. Проте, досвід показує, що саме впродовж педагогічної практики починається дійсне становлення вчителя, і від її організації, змісту, компетентності й уваги педагога-методиста та вчителя у значній мірі залежить успішність підготовки фахівців.

Відомо, що важливішими показниками якості професіоналізму вчителя є здібності до творчого пошуку та новаторського мислення. Саме вони лежать в основі творчої активності вчителя, що формується у процесі педагогічної практики. Однак, означена проблема надто мало розроблена, що і обумовлює її актуальність.

Метою нашого дослідження є розкриття умов та засобів, що сприяють розвитку творчої активності майбутніх учителів музики у процесі педагогічної практики.

У психолого-педагогічній літературі активність визначається як здібність змінювати оточуючу дійсність відповідно до особистих потреб, цілей, що проявляється в інтенсивній діяльності (трудова, учбова, суспільна), а також у різних видах творчості. Активність - це феномен особистості, що якісно належить діяльності, визначає її структуру, функції, бажання її здійснювати; розвивається на основі потреб, які детермінуються суспільством. Вищі форми активності представляють собою свідому й вольову активність, до якої спонукають цілі, ціннісні орієнтації, потреби та потенціали людини (Л.І. Божович, А.А. Люблінська, С.В. Діденко, А.В. Петровський, В.С. Ротенберг, Т.І. Шамова та інші).

Розвиток творчої активності особистості вимагає попередньої її підготовки до творчої діяльності, яка полягає у наступному: в умінні знаходити проблеми й формулювати на їхній основі творчі задачі; у володінні технікою розв'язання творчих задач та прийомми продукування нестандартних ідей; у здатності сконцентрувати свої інтелектуальні, фізичні й духовні сили та довести рішення задач до логічного завершення. Для успішної творчої діяльності особистості необхідно мати якомога більший об'єм знань, здобутих шляхом індивідуального пошуку у процесі самостійного мислення.

Однією зі складових розвитку творчої активності є вміння знаходити відповіді на власні запитання, проводити пошук необхідної інформації. Тому творчому розвитку студентів сприяє впровадження відк-

ритої системи навчання, яка передбачає семінари, дискусії, студентські проекти, олімпіади тощо.

У дослідженнях, присвячених професійній підготовці студентів під час педагогічної практики звертається увага на те, що важливішим завданням останньої є стимулювання пізнавальної активності студентів у навчальному процесі та розвиток їхніх творчих нахилів і здібностей (Н.Г. Грама) [1]. З цією метою пропонується у зміст педагогічної практики включати переважно завдання конструктивного та творчого характеру, зокрема, конспекти нестандартних уроків (В.С. Пилаєва) [2].

Проблемі формування творчої індивідуальності майбутніх учителів початкових класів приділила увагу Т.М. Смирнова. Один з запропонованих засобів - щорічний конкурс "Студентська творчість". Студенти, отримавши тему від учителя, розробляли конспект уроку, відбирали ефективні засоби та методи [3].

Конкурс педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів як засіб активізації самостійної діяльності та творчого відношення студентів до педагогічної практики розкриває Єригін Ю.А [4].

Як показав аналіз літератури з питань організації та проведення педагогічної практики, включення студентів в активну, самостійну, творчу діяльність - одне з найважливіших завдань педагогічної практики. Одна, дослідження в цьому напрямку проводилися, головним чином, відносно підготовки вчителя початкової школи. Проблема ж розвитку творчої активності майбутніх учителів музики під час педагогічної практики вивчена недостатньо, що спонукало нас звернутися до означеного питання.

У своїй пошуковій діяльності ми виходили з властивості уроку музики як уроку мистецтва. Він є складним та багатограним, оскільки охоплює різні грані музичної діяльності: створення музики, її виконання та слухання. Відповідно до цього урок музики містить у собі декілька основних розділів: співи, слухання музики, імпровізацію та музичну грамотність. Остання входить складовою частиною у попередні розділи уроку та забезпечує їхню якісну сторону. Кожен з розділів уроку має свою специфіку, завдання, засоби засвоєння та логіку розвитку. При цьому студентам під час педагогічної практики необхідно не тільки засвоїти зміст та методи роботи над кожним розділом, а й створювати цілісний урок, в якому всі компоненти взаємопов'язані, підпорядковані одній меті та виконують розвиваючу, виховну й навчальну функції. Крім того, студентам необхідно подолати загально-педагогічні труднощі, пов'язані зі встановленням контактів з учнями, раціональним використанням часу уроку, виходом з нестандартних ситуацій і взагалі адаптуватися до роботи у школі.

Ми *припустили*, що розвитку творчої активності студентів у процесі підготовки буде сприяти низка умов та засобів: розробка та структурування завдань практики від репродуктивних до творчих; введення елементів змагання, підготовка нестандартних уроків, фіксування творчих доробок студентів, створення атмосфери довіри та доброзичливості.

У досвідно-експериментальній роботі, що проводилася у 2004 - 2005 навчальному році в Інституті мистецтв Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського, приймали участь 41 сту-

дент (23 студенти 3-го курсу, 18 - 4-го) та 6 викладачів-методистів.

Оскільки урок музики має одну годину на тиждень, то виробнича педагогічна практика на музичному факультеті проводиться безвідривно від вузівського навчального процесу. Один день на тиждень студенти третього курсу оволодівають методикою музичного виховання учнів початкових класів. Вони спостерігають за роботою учителя музики та студентів-практикантів, самі проводять уроки (не менш восьми за семестр), приймають участь у позакласній роботі. Студенти четвертого курсу один день на тиждень оволодівають методикою музичного виховання учнів п'ятого - восьмого класів.

У процесі педагогічної практики, спрямованої до підготовки студентів до виконання функцій учителя музики як у молодших, так і в середніх класах, нами виокремлено чотири етапи: адаптивний, репродуктивний, варіативний і творчий. Ці етапи взаємопов'язані, та розподіл між ними є умовним.

Самі назви етапів підкреслюють поступове збільшення самостійності студентів, а також зростання кількості творчих елементів у навчальних завданнях, що постають перед практикантами.

Завданнями *адаптивного етапу* є ознайомлення студентів зі школою, з роботою учителя музики, з класом, в якому вони будуть вести уроки, а також - підготовка та проведення перших уроків. Адаптивний етап починається на першому тижні практики, коли студенти знайомляться зі школою та роботою вчителя музики. Аналізуючи роботу вчителя та учнів вони обирають клас, в якому будуть вести урок музики.

На другому тижні планується більш ретельне ознайомлення зі "своїм" класом. Аналізується ступінь засвоєння учнями навчального матеріалу та засоби активізації їхньої музичної діяльності. Планується той розділ уроку, який на наступному тижні проведе практикант. Окрім уроку музики студент відвідує інші уроки свого класу, складаючи характеристику класу й окремих учнів та виявляючи методи різних учителів щодо різних предметів та керівництва навчальною діяльністю учнів і її активізації.

На третьому тижні відбувається перший вихід практиканта до класу в ролі учителя. Складність та багатогранність уроку музики підказує, що це може бути не цілий урок, а тільки його частина, наприклад, розпівування та робота з піснею, а далі урок веде учитель. Таке обмеження дає можливість студентам краще адаптуватися до роботи з класом та відчутти задоволення від її результатів. Це дозволяє на четвертому тижні студенту за допомогою вчителя та методиста підготувати цілий урок, включаючи учнів в різноманітні види музичної діяльності.

Подальша адаптація до роботи учителя продовжується на *репродуктивному етапі*. Це етап актуалізації знань та вмінь, отриманих студентами впродовж усього професійного навчання. Поступово більш пильна увага приділяється кожному з розділів уроку музики. Перед студентами постають завдання оволодіння методикою організації співацької діяльності, слухання музики, імпровізації та осягнення учнями музичної грамотності. Головним завданням цього етапу є оволодіння практикантами основами того найкращого в методиці музичного виховання, що створено учителями-практиками та вченими протягом десятиріч.

На цьому етапі закладаються основи педагогічної вмілості студентів. Під педагогічною вмілістю, слідом за І.Ф.Харламовим, ми розуміємо достатнє володіння вчителем всією системою важливіших навчальних та виховних умінь та навичок. Вона спирається на ту

теоретичну та практичну підготовку, що забезпечується в педагогічному вузі та продовжує удосконалюватися у школі. Саме педагогічна вмілість є базовою, самою простою, початковою ступеню вчительського професіоналізму, що є основою для проявлення та формування творчої активності.

Велику роль на репродуктивному етапі відіграють методист-педагог та вчитель музики. Саме вони допомагають студентам скласти календарний план, спираючись на навчальні програми, планувати кожний урок, обирати методи засвоєння навчального матеріалу, контролю, створювати атмосферу довіри та взаємопорозуміння. Орієнтовно цей етап продовжується до кінця першого півріччя.

На початку другого півріччя майже всі студенти мають можливість перейти до третього етапу - *варіативного*. Він характеризується тим, що студенти володіють вже методами планування та побудови уроку, методикою роботи над різними його компонентами. Це дає змогу студентам в більшій мірі проявляти творчу активність та ініціативу на всіх етапах підготовки та проведення уроку. Головним завданням цього етапу є пошук студентами найбільш влучних прийомів та засобів під час вирішення навчальних задач. Практиканти вчать створювати проблемні ситуації (наприклад, при оволодінні засобами музичної виразності); активізувати учнів до розкриття змісту музичного твору, у пошуках виконавського плану пісні.

На *творчому* етапі студенти орієнтуються на все більш самостійну творчу роботу. Завдання цього етапу спрямовані на включення в урок музики суміжних видів мистецтв, використання ігрових форм, змагань, створення нестандартних уроків.

З метою активізації творчої діяльності студентам було повідомлено про проведення факультетської олімпіади з педпрактики; вони були ознайомлені з вимогами до учасників. У першому турі олімпіади приймали участь усі студенти-практиканти третього та четвертого курсів. Змагання проводилися серед студентів, що проходили практику в одній школі. Кожен студент давав відкритий урок, у якому проявляв свій творчий підхід до організації та проведення уроку, що відповідало завданню варіативного етапу педагогічної практики. Якість уроку оцінювали педагог-методист, учитель музики та студенти курсу, що проходили практику в даній школі. Кращі студенти у складі 17 осіб були рекомендовані до другого туру олімпіади.

На другому турі, що співпадав із творчим етапом навчання, студенти були орієнтовані на створення нестандартного уроку. Їхня творча активність проявлялась у підборі теми, створенні сценарію уроку, розробці його драматургії, доборі відповідного матеріалу з різних видів мистецтв. Дехто зі студентів вибрав собі тему із запропонованих методистом, наприклад: "Співоча муза України", "Де ти, музика, живеш", "Гармонія Всесвіту", "Звідкіля ти, м'юзикл", "Про що розмовляли мажор та мінор". Інші вже на цьому етапі проявили творчу активність, запропонували свою тему нестандартного уроку, наприклад: "Море, музика та я, людина" - тема Тетяни А.; "Пісняри рідного краю" - Ірина І.; "Звуки музики в Купальську ніч" - Ольга К.; "На Великдень" - Юлія Л.; "Що дарує нам весна" - Неля П. тощо.

На другому турі олімпіади був зроблений відеозапис уроків усіх учасників. Це дало змогу компетентному журі більш ретельно проаналізувати всі уроки з позиції проявлення творчої активності студентів та професійної компетентності, виходячи з наступних показників:

- новизна художньо-педагогічної концепції, оригінальність тематики та
- композиції уроку, нестандартність його побудови;
- цілісність уроку та досягнення поставленої мети;
- змістовність, інформаційна насиченість уроку;
- інтеграція мистецтв на уроці, використання незвичної наочності;
- методична грамотність;
- культура педагогічного спілкування;
- результативність використаних методів та прийомів роботи;
- залучення власно створеного музичного матеріалу, віршів тощо;
- ступінь зацікавленості та активності учнів.

Використання відеозапису дало змогу у фіналі олімпіади показати відео-ряд фрагментів уроків усіх учасників другого туру з коментарями голови журі. Окрім того, кращі уроки стали навчальним матеріалом для практичних занять з методики музичного виховання. Особливого емоційного забарвлення завершенню педагогічної практики надало нагородження грамотами лауреатів та дипломантів олімпіади. Усе це сприяло

ЛІТЕРАТУРА

1. Грама Н.Г. Методика підготовки і проведення педагогічної практики магістрів вищої педагогічної школи. // "Науковий вісник" ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. // Зб. наукових праць. – № 3-4, - 2005. – с. 176-177.
2. Пылаева В.С. О содержании и организации педагогической практики в условиях модернизации системы подготовки учителей начальной школы. // Начальная школа. - №9. – 2003. – с. 104-109.

В статье рассматривается педагогическая практика как средство развития творческой активности будущих учителей музыки. Показано, что неформальный подход к педагогической практике, учёт этапности её проведения от адаптивного и репродуктивного к вариативному

подаальному творчому розвитку студентів старших курсів та позитивній мотивації до педагогічної практики студентів молодших курсів. Саме олімпіада стала однією зі складових розвитку творчої активності студентів, сприяла самостійному знаходженню студентами проблем і формуванню ними творчих задач.

Проведена досвідно-експериментальна робота дає можливість зробити наступні висновки: неформальний підхід до педагогічної практики, додержання етапності в її проведенні, спрямованої від адаптивного й репродуктивного етапів до варіативного та творчого; створення умов, що мотивують пошуки нових оригінальних побудов уроку; уведення елементів змагання (олімпіада); фіксація творчих доробок студентів (відеозапис) роблять педагогічну практику ефективним засобом розвитку творчої активності майбутніх учителів музики.

Подальше дослідження передбачає більш ретельне розкриття змісту різних етапів педагогічної практики та їхній взаємозв'язок з курсом методики музичного виховання.

3. Смирнова Т.М. Формирование творческой индивидуальности в процессе педагогической практики. // Начальная школа. – №11 – 1996. – с. 31-32.
4. Ерыгин Ю.А. Педагогическая практика в профессиональной подготовке учителя начальных классов. // Начальная школа. – № 2. – 2003. – с. 28-30.

Подано до редакції 24.10.05

РЕЗЮМЕ

и творческому, проведение олимпиад по подготовке и проведению студентами нетрадиционных уроков, видеозапись уроков создают условия для положительной мотивации к работе с учащимися, развивают творческую активность будущих учителей музыки.

SUMMARY

The article considers pedagogical practice as a means of developing creative activity of future music teachers. It shows that the non-formal approach to pedagogical practice, considering staging character of its conducting from the adaptive and reproductive to the variable

and creative, holding Olympiads on preparation and conducting non-traditional lessons by students, video recording of lessons create conditions for positive motivation to work with pupils, develop creative activity of future music teachers.